

Nr 8.

Ankom till riksdagens kansli den 16 februari 1929 kl. 2 e. m.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående ändring i gällande bestämmelser om ersättning till expropriationsnämnd.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 90, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Osberg* hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till ändrade bestämmelser i fråga om ersättning till expropriationsnämnder samt om framläggande för riksdagen snarast möjligt av det förslag, vartill sådan utredning kunde föranleda.

Beträffande de skäl, som ligga till grund för ifrågavarande hemställan, får utskottet hänvisa till motionens innehåll.

Gällande bestämmelser i ämnet.

Rörande ersättning åt expropriationsnämnd innehålla 66 och 67 §§ i lagen om expropriation den 12 maj 1917 följande bestämmelser:

Ordförande och ledamöter i dylik nämnd skola njuta ersättning för upp-skattningen samt ordföranden därjämte för kallelser, protokollsföring och beslutets avfattande i skrift med belopp, som bestämmes av rätten, om överens-kommelse ej träffas. Har expropriationsmålet återförvisats till nämnden, skall ersättning för det arbete, som därav föranledes, ej tillkomma nämnden, om ej rätten av särskild anledning det föreskriver.

Den exproprierande är pliktig gälda all av expropriationsmålets handlägg-ning, expropriationsersättningens bestämmande och fördelning eller eljest av expropriationen följande kostnad. Dock äger han, om han utgivit kostnad, som föranletts av ordförandes eller ledamots utevaro från sammanträde utan laga förfall, söka kostnaden åter av vederbörande.

Förarbetena till de med motionen avsedda bestämmelser m. m.

Under förarbetena till expropriationslagen har den med motionen avsedda frågan varit föremål för ingående övervägande; och tillåter sig utskottet att för frågans belysande lämna en kortfattad redogörelse härför.

Enligt 23 § i 1866 års förordning angående jords eller lägenhets avstående för allmänt behov gällde, att därest någon, som suttit i expropriationsnämnd, skulle vilja taga betalning därför, hade han att anmäla det hos rätten; och skulle rätten tillägga honom så mycket, som svarade emot hans verkliga kostnad för förrättningen. Denna ersättning skulle gäldas av den, som begärt expropriationen.

I det förslag till lag om expropriation, som den 15 september 1910 avgavs av en för revision av expropriationslagstiftningen tillsatt kommitté, föreslogs, att ordförande och ledamot i expropriationsnämnd skulle, utöver resekostnadsersättning efter tredje klassen i gällande resereglemente, erhålla ordförande 25 kronor och ledamot 15 kronor i ersättning för varje rese- eller förrättningsdag. Därjämte skulle ordföranden njuta gottgörelse för kallelser, protokollsföring och beslutets avfattande i skrift med belopp, som skulle bestämmas av rätten, om överenskommelse ej kunde träffas.

Kommittebetänkande den 15 september 1910.

I motivererna till de sålunda föreslagna bestämmelserna hade kommittén anfört följande:

Den lydelse stadgandet om nämndens rätt till ersättning för sitt arbete erhållit i 23 § av 1866 års förordning synes vara grundad på antagande, att sådan ersättning i allmänhet icke skulle begäras. Emellertid har motsatsen blivit regel, såsom också är naturligt. Det lär även icke så sällan förekomma, att ersättningen till nämnden bestämmes rikligare, än som kunde vara nödvändigt, och detta förhållande torde stundom hava ganska väsentligt bidragit till expropriationskostnadernas förökande.

Ersättningen torde nu lämpligen begränsas i lag. Enligt kommitténs förslag skall själva resekostnaden, då resor föranledas av expropriationen, ersättas efter tredje klassen i resereglementet, och skall härutöver ersättning, innefattande såväl dagtraktamente som skälig gottgörelse för tidspillan och arbete, utgå till ordföranden med tjugufem kronor och till ledamot med femton kronor för varje rese- eller förrättningsdag. Ordföranden synes därjämte böra erhålla gottgörelse för protokollsföring, uppsättande av nämndens utlåtande och annat dylikt arbete, vars verkställande det kan åligga honom att besörja. Vid större expropriationer torde ordföranden ofta behöva anställa sekreterare eller annat biträde, och bör ersättningen då bestämmas så, att kostnaden här för betäckes.

I det till grund för proposition i ämnet till 1913 års riksdag ursprungligen utarbetade, till lagrådet remitterade förslaget blevo emellertid de av kommittén föreslagna bestämmelserna, då grunderna för ersättningen ansåges böra bestämmas i administrativ ordning, utbytta mot ett stadgande av innehåll, att ordförande och ledamöter i expropriationsnämnd skulle vara berättigade till ersättning för uppskattningen enligt vad därom särskilt stadgades, med rätt därjämte för ordföranden till särskild gottgörelse för kallelser m. m. i enlighet med kommittéförslagets innehåll därutinnan.

1913 års riksdag.

Mot det sålunda föreslagna stadgandet framställdes vid granskning av förslaget inom lagrådet anmärkning, därvid lagrådet yttrade följande:

Att, såsom i förevarande lagrum förutsattes skola ske, fastställa allmän-giltiga grunder, efter vilka ordförande och ledamöter i expropriationsnämnd skola åtnjuta ersättning för uppskattningen, torde stöta på stora praktiska svårigheter. Ena gången kan det gälla ett vidlyftigt och invecklat expropriationsärende, varför kräves ett tidsödande förberedande studium av handlingarna, åtminstone från ordförandens sida, den andra gången åter ett ärende, vars hela behandling av nämnden är undångjord på en eller annan timme. Vid expropriation för en järnväg inträffar i allmänhet, att flera särskilda expro-

priationsmål handläggas samma dag av expropriationsnämnder med delvis växlande sammansättning.

Med hänsyn till det anförda hemställes, att bestämmelsen i fråga undergår sådan ändring, att i enlighet med nu gällande ordning det anförtros åt rätten att bestämma beloppet av den ersättning för uppskattningen, som skall utgå till ordförande och ledamöter i expropriationsnämnd, för den händelse överenskommelse därom ej träffas.

På grund av lagrådets anmärkning fick stadgandet sedermera i propositionen till 1913 års riksdag den avfattning, som detsamma numera äger; och framställdes till nämnda riksdag, därvid frågan om ny lagstiftning i ämnet på grund av kamrarnas stridiga beslut förföll, ej något förslag till ändring beträffande det ifrågavarande stadgandets innehåll.

1916 års riks-
dag.

I samband med att förslag till ny lag i ämnet genom proposition förelades 1916 års riksdag — vilket förslag i nu förevarande del upptog enahanda stadgande som i den föregående propositionen — väcktes inom andra kammaren tvenne motioner i nu föreliggande spörsmål, den ena nr 245 av ett trettiotal kammarledamöter, däribland herrar *Osberg* och *Persson* i Björnsbyholm, och den andra nr 250 av herrar *Lübeck* och *von Hofsten*.

I den förra motionen framhölls, att vid domstolarnas fastställande av ersättning åt expropriationsnämnd så olikartad uppfattning gjort sig gällande om vad som kunde anses vara skälig ersättning för sådant uppdrag, att en allmän önskan förefunnes om reglerande av dylik ersättning medelst enhetliga bestämmelser i lag. I anslutning härtill yrkades av motionärerna, att åt nu förevarande stadgande måtte givas sådan avfattning, att ordförande och ledamöter i expropriationsnämnd bereddes ersättning med 15 kronor för dag jämte gottgörelse för resekostnader samt därutöver ordförande särskild gottgörelse för kallelser m. m. i enlighet med propositionens innehåll därutinnan.

I den av herrar *Lübeck* och *von Hofsten* väckta motionen framhölls, att, på sätt svenska vattenkraftföreningen och svenska elektricitetsföreningen i gemensam skrivelse till Kungl. Maj:t redan den 28 juni 1910 framhållit, erfarenheten givit vid handen, att dagarvoden för expropriationsnämnders ledamöter i regeln beräknades oskäligt högt, nämligen till 50 å 75 kronor förutom gottgörelse för resor och vivre. Som följd härav hade det visat sig, att i fråga om elektriska kraftledningars expropriationskostnaden ofta överstege själva skadeersättningen. Det vore därför önskligt, att i lagen infördes en sådan begränsning i förevarande hänseende, som upptagits i 1910 års kommittéförslag; och framställdes av motionärerna förslag därom.

Någon realbehandling av ämnet medhanns emellertid ej vid 1916 års riksdag, varför de i motionerna innefattade framställningarna ej kommo under bedömande.

1917 års riks-
dag.

Påföljande riksdag förelades lagförslaget i oförändrad form åter riksdagen. I anledning varav herrar *Lübeck* och *von Hofsten* inom andra kammaren i motion nr 272 ånyo framställde ovan berörda ändringsförslag.

Lagutskottet hemställde emellertid, under åberopande av lagrådets förut

återgivna yttrande, att motionen icke måtte föranleda någon ändring i det kungl. förslaget; och blev denna lagutskottets hemställan utan meningsskiljaktighet av riksdagens båda kamrar bifallen.

Frågan upptogs ånyo i en vid 1924 års riksdag inom andra kammaren av herrar *Osberg* och *Persson* i Björnsbyholm väckt motion, nr 188. I denna gjordes gällande, att det för nedbringande av expropriationskostnaderna, vilka i synnerhet då det gällde små förvärv, ofta uppginge till lika stort belopp som värdet av den exproprierade egendomen, vore lämpligt, att i lag fastställdes vissa grunder, efter vilka ersättningen till nämndens ordförande och ledamöter skulle utgå. I sådant avseende kunde lämpligen tänkas ett dagtraktamente av 30 kronor samt reseersättning efter tredje klassen i gällande resereglemente. varjämte bestämmelser borde meddelas om ytterligare ersättning efter vissa grunder till ordföranden i egenskap av sammankallande och protokollsförare. I anslutning härtill hemställdes om skrivelse till Kungl. Maj: t med anhållan om förslag i ämnet till nästkommande riksdag. 1924 års riksdag.

Andra lagutskottet, som hade motionen till förberedande behandling, framhöll i avgivet utlåtande nr 3, vad ock av den ovan lämnade redogörelsen framgår, att de i motionen framförda synpunkterna redan vid expropriationslagens antagande förelegat till bedömande utan att då vinna beaktande. Den för bestämmande av ersättning åt expropriationsnämnden gällande ordning, enligt vilken domstolen hade att, i händelse överenskommelse om ersättningens storlek ej kunnat emellan vederbörande träffas, meddela bestämmelser därom, syntes utskottet vara att föredraga framför den av motionärerna föreslagna ordningen. Utskottet ville därvidlag särskilt erinra om att exproprierande part. som funne framkomna ersättningsanspråk vara för högt tilltagna, städe ägde tillfälle att vid domstolen före ärendets avgörande muntligen eller i ingiven inlaga göra de erinringar emot de fordrade beloppens storlek, vartill han kunde finna sig äga fog.

Utskottets hemställan om avslag å motionen bifölls av riksdagen.

Vid 1925 års riksdag förelåg frågan åter genom en av herr *Osberg* inom andra kammaren väckt motion, nr 165. 1925 års riksdag.

I sitt över motionen avgivna utlåtande, nr 4, hemställde andra lagutskottet om avslag å motionen samt anförde till stöd därför följande:

Från olika håll framkomna, å gjorda erfarenheter grundade uttalanden synas väl giva stöd för motionärens uppgift, att i åtskilliga fall till ledamöter av expropriationsnämnd utgått i förhållande till det å saken nedlagda arbete oskäligt hög ersättning. Vid övervägande av frågan, huruvida den av motionären föreslagna ordningen skulle giva garantier för med rättvisa och billighet mera överensstämmande resultat i förevarande avseende, har emellertid utskottet icke funnit anledning frångå sin i fjolårets utlåtande intagna ståndpunkt. De uppgifter, som åvila en expropriationsnämnd och särskilt dess ordförande, växla i hög grad från fall till fall och stå ingalunda alltid i förhållande till värdet av den egendom, som är i fråga. Under sådana omständigheter synes det utskottet, som om reglerna för ersättningens bestämmande böra

vara sådana, att de lämna rum för rimlig anpassning allt efter förhållandena i de särskilda fallen. Härtill gives möjlighet med de för närvarande i ämnet gällande bestämmelser, en möjlighet, som däremot skulle försvinna i och med genomförandet av den av motionären föreslagna omläggningen. I motionen har visserligen framkastats tanken på tillitandet av skilda ersättningstaxor allt efter värdet av den egendom, som med de särskilda expropriationsförrätningarna avses. Med hänsyn till det redan anförda torde dock denna utväg få anses föga ändamålsenlig. De av motionären påpekade missförhållandena torde, såsom utskottet i fjol anmärkte, inom den nuvarande anordningens ram kunna förebyggas därigenom, att vederbörande exproprierande part, i den mån anledning därtill gives, inför domstolen före ärendets slutförande framställer anmärkning mot de begärda ersättningsbeloppens storlek. Att sålunda framställda anmärkningar av vederbörande domstol vinna skäligt beaktande, torde med fog kunna förutsättas.

1927 års riks-
dag. Vid 1927 års riksdag väckte herr Osberg åter en motion i ämnet, nr 104 i andra kammaren.

Andra lagutskottet anförde i sitt över motionen avgivna yttrande, nr 3, efter redogörelse för ärendets tidigare behandling, följande:

Såsom den ovan lämnade redogörelsen giver vid handen har riksdagen vid upprepade tillfällen, senast år 1925, avslagit framställda yrkanden om ändringar i fråga om bestämmelserna rörande ersättning till expropriationsnämnd.

I nu förevarande motion har såsom motivering för samma yrkande icke återopats andra omständigheter än de, som av motionären anförts i frågan vid föregående riksdagar.

Då utskottet ej erhållit kännedom om några nytillkomna omständigheter, som kunna föranleda riksdagen att frånga sin tidigare intagna ståndpunkt i ärendet, hemställer utskottet, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottets hemställan bifölls av första kammaren, under det att andra kammaren med avslag å utskottets hemställan biföll motionen. Frågan hade alltså genom kamrarnas stridiga beslut förfallit.

Utskottet. Det torde icke kunna bestridas, att ersättning till ledamöter i expropriationsnämnd stundom utgår med belopp, vilka överskrida vad som kan anses skäligt med hänsyn till uppdragets omfattning och beskaffenhet. Såsom utskottet vid ärendets tidigare behandling anmärkt, äger visserligen vederbörande exproprierande part, i den mån han är missnöjd med nämndens kostnadsräkningar, rätt att påkalla domstols avgörande av ersättningsfrågan, men detta förfarande läser sällan komma till användning. Den exproprierande parten anser sig nämligen i allmänhet av grannlagenhet eller andra skäl icke böra draga nämndens ersättningsanspråk inför domstols prövning.

Nuvarande föreskrifter rörande bestämmandet av ersättning åt ledamöter i expropriationsnämnd kunna således icke anses vara i allo tillfredsställande. När det gäller att finna en lämpligare lösning av ersättningsfrågan, kunna olika anordningar komma under övervägande. Man skulle således kunna ifrågasätta fastställande av allmängiltiga regler för arvodets beräkning. Härvid synes man

emellertid ej kunna förbise, att svårigheter torde uppstå på grund därav, att expropriationsärendena ibland kunna vara synnerligen invecklade och vidlyftiga och i andra fall åter av mycket enkel beskaffenhet. En annan utväg vore givetvis, att domstolen ålades att alltid pröva och fastställa arvodena utan ledning av bestämmelser om normalarvode. Tänkbart vore även, att ett visst dagarvode bestämdes i lag och att domstolen tillerkändes rätt att, när omständigheterna därtill föranleda, höja detsamma. En närmare utredning synes emellertid vara erforderlig för att bestämma, vilken av här angivna eller eventuellt andra möjligheter till frågans lösning bör föredragas.

Utskottet tillåter sig därför hemställa,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning om lämpligare bestämmelser än de nuvarande beträffande ordningen för uppskattande av arvodet till ledamöter i expropriationsnämnd enligt lagen om expropriation den 12 maj 1917 samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kan föranleda.

Stockholm den 15 februari 1929.

På andra lagutskottets vägnar:

K. G. WESTMAN.

Vid ärendets behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Westman, von Sydow**, *Linder, Thorberg, Lindhagen* och *Mellén* samt fröken *Hesselgren**;

från andra kammaren: herrar *Magnusson* i Skövde, *Magnusson* i Kalmar, *Ros, Ödström, Johanson* i Hallagården, *Olovson* i Västerås, *Hedvall* och *Osberg*.

*) Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herr *Lindhagen*, som beträffande motiveringen yttrat följande:

I utskottet har jag föreslagit, att näst framför sista punkten i utskottets motivering skulle införas följande tillägg:

»Det bör ock erinras därom att det ifrågavarande uppdraget tidigare ansetts som ett förtroendeuppdrag, för vilket ersättning endast på särskild begäran kunde efter rättens beprövande och bestämmande till verkliga kostnaden ifråga-

komma. Fortfarande synes utskottet ersättningens belopp ej böra bedömas såsom gottgörelse för ett förvärvsarbete utan efter självkostnadsprincipen.»

Denna hemställan avslogs av utskottet. Frågans kärna är emellertid om, såsom nu äger rum, tjänstgöring i expropriationsnämnden skall få anses såsom ett förvärvsarbete med vinstberäkning. Det är denna senare uppfattning som föranlett de höga arvodena, som blivit överklagade. I allmänhet beräkna olika personer sin skäligena vinstersättning efter sin sociala ställning eller i vår tid med andra ord efter sin inkomst. Har man stora inkomster, sätter man sitt vinstanspråk därefter i expropriationsnämnden. De medlemmar i nämnden, som intaga anspråkslösare ekonomisk ställning, opponera sig givetvis icke mot en sådan värdesättning, varigenom även de för någon gångs skull skulle komma i åtnjutande av något stänk ifrån maktens sötma.

Vad som således här i första hand blir nödvändigt för att vinna något är en lagstiftning, som förhindrar medlemmar med högre inkomst att lägga sina synpunkter på förvärvsarbetets vinningar på ifrågavarande ersättningsbelopp. De måste vänja sig vid att från deras synpunkt uppdraget får en karaktär av förtroendeuppdrag och att således endast den »verkliga kostnaden för förrättningen», såsom 1866 års förordning uttryckte sig, kan läggas till grund för bestämmande av ersättningsbeloppet. De högre inkomsttagarna disponera också sin tid och sin arbetsinställning på ett friare sätt.

Vilja de ej underkasta sig den nu ifrågasatta ordningen, få de avsäga sig uppdraget. Detta blir säkerligen också till själva förrättningens fördel. Sakkunskapen i förevarande fall drives snarare på flykten genom att vinsten på uppdraget tager ledningen. För övrigt får man ej förglömma, att när det gäller en expropriation är sinnelaget och medkänslan i någon mån åtminstone med det allmänna behovet avgörande även för de olika ledamöternas i expropriationsnämnden uppskattning av den ersättning, som bör utgå för den exproprierade jorden. Den grundsats, som nu utvecklas, är av synnerlig betydelse även för expropriationsinstitutets utsträckning till ett verktyg för de mindre bemedlades jordförvärv;

2) av herrar *Magnusson* i Skövde, *Ros* och *Ödström*;

3) av herr *Magnusson* i Kalmar, som ansett, att utskottet bort avstyrka bifall till motionen.